

בזכות נשים למדניות

במשך אלפי שנות היסטוריה היו בתי המדרש סגורים בפניהן, אבל בשנים האחרונות משהו חדש מתחיל: דור של תלמידות חכמים הולך ותופס את מקומו בעולם התורני. לכבוד חג מתן תורה, מוצש מצדיע לנשים שהפכו את לימוד התורה, הגמרא וההלכה לדרך חיים צופיה הירשפלד

השנה: ג'תשע"ז, המאה הראשונה לספירה. המקום: בית המדרש של ר' עקיבא. 24 אלף תלמידים יושבים ולומדים מסכת שבת. אחד התלמידים, אולי רבי יוחנן הסנדלר, שואל שאלה בדיני טלטול בשבת. רחל, אשת רבי עקיבא, עונה לו. התרחיש הזה לא התקיים במציאות. לאורך אלפי שנות היסטוריה יהודית, נשים לא פקדו את בתי המדרש. גם שערי בתי הספר ותלמודי התורה היו נעולים בפניהן. נשים לא למדו, וגם רחל, מי שגאלה את ר' עקיבא מחיים של בורות, נאלצה לחכות לו במתבן. במשך תקופה ארוכה הפקיע עם הספר את זכותן של בנותיו ללמוד מהספר. הן היו יכולות ללמוד היסטוריה, משפטים, רפואה, גיאוגרפיה וכימיה – אבל לא לקחת חלק בעולם התורה. הרבה הסברים ותירוצים נורקו לחלל האוויר כדי להסביר את היעדרן של הנשים מבתי המדרש. אמרו שהן לא מצוות ללמוד – הרי כתוב "ולמדתם את בניכם", ולא בנותיכם; הסבירו שהנפש הנשית אינה מותאמת ללימוד תובעני; פירשו שקיים איסור רק על לימוד גמרא, לא תורה, ושאינן לעצור בעד אישה שתחליט ללמוד – אבל שכר המצווה שלה יהיה נמוך משל הגבר.

השנה

ימימה מזרחי
הרבנית ימימה מזרחי היא תופעה ייחודית בעולם הלמדנות הנשי. ככל הנראה, מדובר באישה היחידה שאפשר לומר עליה שהגיעה למעמד של גור

בראשית: היא בת לאב שוויצרי ממשפחת רוטשילד, ולאם מרוקאית, בת למשפחת דיינים ותיקה. במהלך שנות ילדותה בירושלים לימד אותה אביה לטינית, ערבית וצרפתית. בהמשך למדה משפטים באוניברסיטה העברית, ויש לה תעודת הסכמה של טוענת רבנית. **עשייה:** לפני קצת יותר מעשור החלה מזרחי להעביר שיעורי פרשת שבוע לנשים. עשר התלמידות הראשונות הפכו במהלך השנים לאלפי חסידות נאמנות, ושיעוריה באינטרנט נצפים בכל רחבי העולם. היא מעבירה עשרות שיעורים קבועים, ומרצה בכל רחבי הארץ ובעולם (בין השאר בכלא הנשים נווה תרצה). ההרצאות שלה הן מופע מרהיב: היא כריזמטית, בעלת חוש הומור ומלאת שמחת חיים. קהל השומעות שלה מגוון – חילוניות, חרדיות ומה שביניהן. בסיום כל שיעור שלה, אפשר לחזות בתור ארוך של נשים המחכות לקבל את ברכתה. **כה אמרה מזרחי:** מזרחי מאמינה שצריך לעודד לימוד תורה לנשים, אבל לא בצורה של פלפול ישיבתי – אלא לימוד בעל אופי "נשי יותר": "תורה נשית היא אותה תורה, אבל נמסרת אחרת", אמרה בעבר, "אישה מחפשת מסרים פרקטיים שיקדמו אותה. אנחנו לא צריכות להיות זנב לגברים וללמוד דף גמרא כמו בשיבה; אילצו אותנו להיכנס להכנה גברית. אני מחזירה את מרכז הכובד לנשיות". על יחסו של הממסד כלפיה אמרה ש"גברים בעלי שררה חשים שאני חודרת למרחב המחיה הטבעי שלהם. שואלים מה לאישה ולגמרא". **מחוך לבית המדרש:** הרבנית ימימה נשואה

צילום: יחיאל יוסי אלוני
"אנחנו לא צריכות להיות זנב לגברים". מזרחי

לרב המקובל חיים מזרחי, ואם לשבעה ילדים (אחד מילדיה נפטר בגיל שנה וחצי). מתגוררת בשכונת נחלאות שבירושלים.

מלכה פיוטרקובסקי
עמדה בראש בית המדרש הראשון לנשים, מדרשת לינדנבאום

בראשית: כבר כשהייתה בת ארבע החלה מלכה פיוטרקובסקי ללמוד עם אביה תורה, משנה ולאחר מכן גמרא. בתיכון למדה בבית ספר "פלך" הירושלמי, שחרת על דגלו ערכים כמו פמיניזם דתי ומצוינות לימודית לבנות. עם תום השירות הצבאי, לאחר לבטים, החליטה פיוטרקובסקי "ללכת עם הלב" ופנתה ללימודי תלמוד באוניברסיטת בר אילן. לאחר שהחלה לימודיה במסלול תושב"ע המיועד לבנות (משום שהן חסרות רקע בתלמוד), ביקשה לעבור למסלול תלמוד, זה המיועד לבנים בעלי רקע בלימוד. עם תום הבחינות קיבלה אישור מיוחד ללמוד במחלקה לתלמוד, לצד הבנים. **עשייה:** במשך שנים לימדה פיוטרקובסקי גמרא ב"פלך", שנוהל באותה התקופה בידי פרופ' אליס שלוי, מחלוצות הפמיניזם הדתי. מאז הספיקה לעמוד בראש בית המדרש הראשון לנשים – מדרשת לינדנבאום (ברוריה) ולקבל תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת בר אילן. הפעילות שלה בעולם ההלכה מתפרשת על פני כל תחום אפשרי כמעט: היא שותפה בדיוני ועדת הגיורים, פעילה בעמותת מעגלי צדק, חברה בפורום תקנה, שותפה בוועדה שהקים ארגון הו"ד – הומואים דתיים, ולקחת חלק בקבוצות חשיבה של רבנים ותלמידות חכמים הדנים בסוגיות כמו פריון עגונות ומסורבות גט.

צילום: יחיאל יוסי אלוני
"נשים חייבות לשלוט ברזי ההלכה". פיוטרקובסקי

"למה שנשים לא יהיו בחזית לימוד הגמרא?" בינה

"אני לא טיפוס לוחמני". הנקין

כה אמרה פיוטרקובסקי: פעילותה הבולטת ממוקדת במציאת פתרונות הלכתיים למצוקות אנושיות. היא נוהגת להגדיר חלק מהקשיים שחוות הנשים כ"נושאים הלכתיים שאליהם מתנקז סבל אנושי כתוצאה מהמבנה ההלכתי הנוכחי, שבו קיימת אסימטריה בין גברים ונשים". בעבר אמרה כי "המדרשות שבהן לומדים גמרא והלכה משוועות לתלמידות", והודתה שהסיבה לכך היא ההשקעה הפיזית והנפשית שנדרשת מהנשים. בנוסף, היא סבורה שכדי להוכיח את עצמן בעולם התורה חייבות הנשים לשלוט היטב ברזי השפה ההלכתית. **מחוך לבית המדרש:** פיוטרקובסקי היא אם לחמישה ילדים ומתגוררת בתקוע. היא חובבת פינג פונג ויש לה רישיון נהיגה על אופנוע. במסגרת הדיון הקבוע על התואר הראוי לתלמידת חכמים כמוה, יש המכנים אותה "רבנית", אף שבעלה אינו רב, ויש המשתמשים בתואר אשת הלכה או מורת הלכה.

מלכה בינה
מייסדת מתן, מכון תורני לנשים

בראשית: הרבנית בינה, בת 63, נולדה בבולטימור, שם התחנכה בבתי הספר של בית יעקב. היא הגיעה לארץ במטרה ללמוד שנה במכללה לבנות בירושלים, שם פגשה את בעלה, הרב אהרן בינה, ומאז היא כאן. ההיכרות הראשונה שלה עם בתי המדרש החלה במכללה, שבה למדה לראשונה משנה, ומשם הדרך לגמרא הייתה קצרה. את צעדיה הראשונים מול דפי הגמרא, כך לדבריה, עשתה

בעזרת קלטות שמע. **עשייה:** בינה לימדה משנה והלכה בתיכון הירושלמי אווליינה דה רוטשילד, וגמרא במדרשת ברוריה. קבוצת הגמרא הראשונה שייסדה בביתה היוותה בסיס למתן, מכון תורני לנשים, שהוקם לפני כחצי יובל בהסכמתו של הרב שלמה זלמן אויערבך. על פועלה בתחום לימוד התורה לנשים קיבלה את פרס נשות הדסה העולמית ותואר דוקטור לשם כבוד מהישיבה יוניברסיטי. בשנת 2009 נבחרה לאשת השנה של "אמונה". **כה אמרה בינה:** מטרת מתן, לפי בינה, היא לא רק ללמד – אלא לעורר שינוי חברתי שיביא לשילובן של נשים בהנהגה ובעולם החינוך התורני. "אם בכל תחומי הלימוד האחרים נשים נמצאות בחזית, אז למה לא בגמרא? אם אצל גבר הלימוד מחזק את יראת השמיים, למה לא אצל הנשים? באולפנות פשוט מפחדים". עמדתה ביחס למנהיגות ההלכתית היא ש"אינן סיבה שאישה לא תוכל להגיע לעמדות השפעה, אולם צריך שהגברים יקבלו זאת. לי יש סבלנות". **מחוך לבית המדרש:** הרבנית בינה נשואה לרב אהרן בינה, שעומד בראש ישיבת "נתיב אריה" ברובע היהודי. לשניים חמישה ילדים.

חנה הנקין
ראש מדרשת נשמת

בראשית: הרבנית הנקין, בת 68, נולדה בניו יורק. כשלמדה לתואר ראשון ביהדות, הוראה וסוציולוגיה בקולג' היהודי "שטרן", הייתה אחת משתי הבנות היחידות שנרשמו לקורס בגמרא. כדי להדביק את הפער מול הבנים, נהגה ללמוד גמרא גם כלילות. בסיום התואר קיוותה להקדיש תקופה מחייה ללימודים בבית מדרש, אבל

"השינויים עדיין אינם מספיקים". רוזנברג

"לימוד תורה לנשים הוא צורך אותנטי". נויבירט

אסתי רוזנברג

מייסדת וראש מדרשת מגדל עז

בראשית: אסתי רוזנברג גדלה בבלו של עולם התורה. אביה הוא הרב אהרן ליכטנשטיין, ראש ישיבת הר עציון, והיא מספרת שנהגה ללמוד איתה תורה בכל שבת. רוזנברג למדה בבית הספר חורב בירושלים, ובהמשך למדה תנ"ך וספרות עברית. **עשייה:** רוזנברג עמדה בראש התוכנית הישראלית במדרשת לינדנבאום, וב-16 השנים האחרונות עומדת בראש מדרשת מגדל עז שבגוש עציון. היא מלמדת תלמידות מכל רחבי העולם, ובנוסף משתתפת בקבוצות שיח בין דתיים וחילוניים.

כה אמרה רוזנברג: "לא היה לי אף פעם ספק שנשים צריכות מקום ללמוד בו תורה". רוזנברג מאמינה שכדי לחולל שינוי במעמדן של נשים בעולם התורני, יש צורך במסה קריטית של תלמידות חכמים. "גם ים סוף נפתח רק לאחר שהרבה אנשים קפצו פנימה. צריך שיהיה איזון בין הנשים שתקפוצנה לעולמה של תורה לבין ההנהגה הרוחנית שתהיה מוכנה לפתוח אותו בפניהן". לגבי היחס של המסדר הרבני, היא מאמינה ש"יש שינוי והכרה רבנית בחשיבות של נשים מנהיגות. ברור שעדיין יש אתגרים והשינויים עדיין לא מספיקים. כבר עכשיו אפשר לראות את הרווחים האדירים שיש לנו מלימוד נשים".

מחוך לבית המדרש: מתגוררת באלון שבות, נשואה לרב הרצל רוזנברג, שאותו הכירה במסגרת בני עקיבא. לשניים שבעה ילדים. היא מכירה את שירי זלדה בעל-פה, ומעידה על עצמה שבטיולי המדרשה היא הראשונה לקפוץ למים במעינינות. ■

תמר רוס

פרופסור לפילוסופיה כללית ופילוסופיה יהודית באוניברסיטת בר אילן

בראשית: אביה של תמר רוס לימד אותה תורה מגיל צעיר במשך שעותיים בכל יום. כשלא היה פנוי, שכר עבודה מלמדים. רוס, בת 75, סיימה תיכון בגיל 16 ועלתה לארץ לבד בגיל 18. היא החלה ללמוד יחסים בינלאומיים באוניברסיטה, ועד מהרה גילתה שהלב שלה מושך דווקא ללימודי יהדות. את התואר השלימה בספרות עברית והיסטוריה של עם ישראל, משם המשיכה לתואר שני בספרות עברית ואת הדוקטורט שלה, בפילוסופיה מוסרית, סיימה בגיל 49.

עשייה: לצד ההוראה במדרשת לינדנבאום, עיקר הפעילות של רוס מתמקדת בעולם האקדמי: היא מתמחה במחשבת יהודית בתקופה המודרנית ונחשבת לאחת החוקרות הבולטות של תורת הרב קוק. היא כתבה ספרים ומאמרים על הפמיניזם היהודי, ובהם תורת מהפכניות שעוררו סערות. בין השאר עוררה סערה כאשר טענה בכנס בארה"ב כי "המקורות היהודיים, כולל התנ"ך, מבטאים את רוח זמנם ורוח של דומיננטיות גברית. משום כך, לגיטימי להעניק להם משמעות פמיניסטית".

כה אמרה רוס: רוס נחשבת למנהיגת הדור הראשון של תלמידות החכמים. על חלקן של נשים בעולם התורני אמרה כי היא משוכנעת ש"עומד להתרחש תהליך הדרגתי, ובהמשך יהיה לנשים תפקיד פעיל יותר בפירוש המסורת היהודית. בטווח הרחוק בוודאי תהיה לכך השפעה של ממש על הדרך שבה אנחנו מפרשים את אמונתנו ומנהיגנו המסורתיים". **מחוך לבית המדרש:** רוס הדליקה השנה משואה ביום העצמאות. היא נשואה ליעקב יהושע רוס, פרופסור לפילוסופיה. לזוג שבעה ילדים.

המקורות מושפעים מדומיננטיות גברית. רוס

צילום: גולן מלמד, הי"צ

צילום (מימין): מרים צורי, באדיבות בית הלל

"לא מתקיים אצלנו שיח נשי". טיקוצ'ינסקי

פותחים מכון תלמודי והציעה לה להצטרף. היא ניגשה לבחינות, ולמרות ש"כל מי ששמע שנרשמתי אמר לי שאין לי שום סיכוי", היא התקבלה לתוכנית הלימודים התובענית. בחודשי הלימוד הראשונים עמלה לצמצם את הפער בינה לבין שאר הלומדות, שהגיעו עם רקע מוקדם בגמרא.

עשייה: עם סיום הקורס, קיבלה מיכל טיקוצ'ינסקי הצעה לעמוד בראש בית המדרש לנשים בבית מורשה, והסכימה לעשות זאת לצדו של הרב בני לאו. לפני כ-11 שנים, כשהרב לאו יצא לשנת שבתון, קיבלה על עצמה את התפקיד באופן מלא. במסגרת תפקידה הקימה תוכנית ללימודי הלכה לנשים – תוכנית תלת-שנתית המקבילה ללימודי הסמכה לרבנות, ובסיומה נבחנות הבוגרות בפני רבנים. את התוכנית ההלכתית פתחה בעקבות שאלות הלכתיות שהפנו אליה תלמידות. "ידענו גמרא ברמה טובה, אבל הלכה היא מקצוע אחר והבנתי שיש כאן פער של ידע שצריך להשלים. חשוב שנשים תוכלנה להיכנס לשיח ההלכתי, שתהיה להן אמירה מתוך ידע ולא מתוך תחושת בטן".

כה אמרה טיקוצ'ינסקי: על הלימוד בבית המדרש היא אומרת: "אני לא מוכנה לומר שמתקיים אצלנו שיח נשי, כי זה נשמע כמו פטפוטי נשים. מה שקורה שייך לעולם של מבוגרים ולתורה של מבוגרים". באשר להשתלבותן של נשים בעולם פסיקת ההלכה, היא מודה שלה אין שאיפות כאלה אבל לתלמידות שלה כן. היא מצפה שבעתיד ישתלבו הנשים "גם בשיח על אתגרי הדור", ומאמינה ששילובן של נשים בעולם התורה הוא "בבחינת הקדמת תרופה למכה".

מחוך לבית המדרש: טיקוצ'ינסקי מתגוררת בנוף איילון, נשואה לרב יקיר, המשמש כראש האולפנה בבית שמש. לזוג שבעה ילדים.

"הוספנו מקצוע יוקרתי לנשים דתיות". פריד

נחשבה לפריצת דרך, ועד היום היא היחידה שבית הדין הגדול חתום על תעודת הסיום שלה. **כה אמרה פריד:** הדרך להקמת המכון להכשרת טוענות רבניות לא הייתה פשוטה, והתוכנית זכתה להכרה ציבורית רק כעבור שנים של פעילות. ובכל זאת, פריד לא ויתרה, לאחר שזיהתה קושי של נשים להתמודד בבתי הדין שמאוישים רק בידי גברים. "המקצוע היה גברי ולא הייתה רשות לנשים ללמוד ולהיבחן", אומרת פריד, "הוספנו מקצוע חדש ויוקרתי לנשים דתיות". ביחס ללימוד נשים היא אומרת: "הייתי רוצה שהלימוד יבוא לידי ביטוי במנהיגות ולא רק בקרב עקרות בית שלומדות תורה. הייתי רוצה לראות נשים מנהיגות ומשפיעות". באשר ליחס לתלמידות החכמים היא מודה ש"הממסד עדיין לא מספיק מעריך ומכבד את הנשים בצד המעשי שלהן. הן יכולות לשמש בתפקידים שמאיישים כיום רק גברים, כמו משגיחות כשרות, ומה שעוצר אותן הן הנורמות הישנות".

מחוך לבית המדרש: פריד מתגוררת בבית מאיר ונשואה לרב היישוב, הרב יוחנן פריד, שהוא גם יו"ר בית הרב קוק. לזוג שישה ילדים.

מיכל טיקוצ'ינסקי

ראש בית המדרש לנשים בבית מורשה

בראשית: כשמיכל טיקוצ'ינסקי רצתה ללכת ללמוד במדרשת ברוריה, אביה הביע התנגדות. "זה לא נחשב נורמלי שבנות הולכות ללמוד תורה", היא מסבירה. במקום לשבת בבית המדרש הלכה טיקוצ'ינסקי, שנולדה וגדלה בבני ברק למשפחה בת 12 אחים, ללמוד משפטים באוניברסיטת בר אילן, שם סיימה גם את התואר השני והתחילה לעבוד כעורכת דין. שכנה שפגשה במקרה סיפרה לה שבמתן

מכיוון שלא הייתה אפשרות כזו לנשים המשיכה ללימודי תואר שני ב"ישיבה יוניברסיטי" בתולדות עם ישראל. כשהגישה את עבודת התזה שלה, המנחה טען שבעלה כתב אותה – כי לא ייתכן שאישה תכתוב עבודה הלכתית כל כך מעמיקה. במשך עשר שנים הגישה שוב ושוב בקשה להיבחן על התזה שלה ונדחתה, עד שהתחלף הדיקן. היא נבחרה וקיבלה סוף-סוף את התואר השני. למרות העיכוב הלא נעים, הנקין יכולה להתנחם בכך ששנים מאוחר יותר קיבלה תואר דוקטור לשם כבוד מהישיבה יוניברסיטי בזכות פועלה בקידום לימוד ההלכה לנשים. הזוג הנקין עלה מגניו יורק לבית שאן, שם לימדה בתיכון המקומי. בהמשך עברו לירושלים.

עשייה: את "נשמת" הקימה הנקין בשנת 1989 בדירה שכורה בקריית משה. לאחר שזיהתה את הקושי של נשים לפנות לרבנים בענייני טהרת המשפחה, יזמה יחד עם בעלה ועם הרב יעקב ורהפטיג הקמת מכון להכשרת יועצות הלכה שנועד להכשיר נשים להתמודד עם שאלות הלכתיות של נשים בנושא ויצרה לראשונה מצב שבו נשים משמשות כתובת הלכתית. במקביל, הנקין חברה בפורום תקנה.

כה אמרה הנקין: "אני לא טיפוס לוחמני", אמרה הנקין על פועלה בעולם התורה. "הצלחנו לבנות קונצנזוס עצום סביב הלימוד והעיסוק בהלכה תוך שותפות וגיבוי מלא של כל הרבנים, ובלי התלהמות". על לימוד תורה לנשים אמרה בעבר: "מי יכולה להרשות לעצמה ללמוד באקדמיה לפני שלמדה תורה לפני כן?" היום היא חולמת שלנשים יהיה תפקיד קהילתי תורני בשכר.

מחוך לבית המדרש: נשואה לרב יהודה הרצל הנקין ואם לשישה ילדים, מתגוררת בירושלים.

נורית פריד

מייסדת המכון להכשרת טוענות רבניות

בראשית: פריד, בת 70, נולדה בירושלים ולמדה בבית יעקב. באוניברסיטה העברית למדה תואר ראשון בחינוך וספרות ובאוניברסיטת ניו יורק תואר שני בלימודי יהדות. כבר כשהייתה בת 15 החלה ללמוד תנ"ך, ושימשה כמורה במשך למעלה מ-40 שנה. כשלימדה בתיכון חורב הירושלמי פיתחה תוכנית לימודים מיוחדת לבגרות בתנ"ך וייסדה בית מדרש ללימודי קודש ברמה גבוהה. במדרשת לינדנבאום הקימה את בית המדרש "תושיה", שהיה אחד הראשונים שיועד לבנות לפני ואחרי צבא.

עשייה: את המכון להכשרת טוענות רבניות הקימה הרבנית פריד יחד עם הרב שלמה ריסקין, רבה של אפרת. תוכנית הלימודים